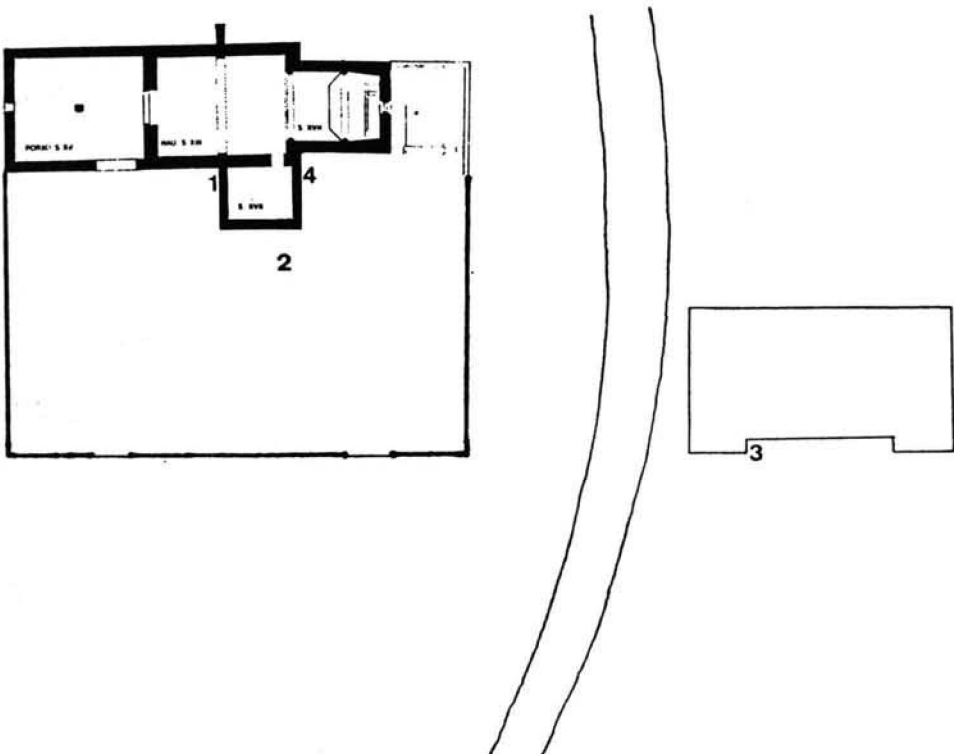

Posibles esteles medievals a Castelltix (Algaida, Mallorca)

G. BIBILONI TROBAT i G. PORCEL GOMILA

INTRODUCCIÓ.

L'objecte de la present nota, és donar a conèixer l'existència d'unes possibles esteles funeràries, trobades als voltants de l'Església de Nostra Senyora de la Pau de Castelltix (Algaida, Mallorca). El seu interès estriba en el buit bibliogràfic que sobre aquestes esteles existeix a Mallorca.

L'ESGLÉSIA.

Castellitx està situat entre Algaida i el Puig de Randa, damunt una petita elevació del terreny. La primera notícia sobre la seva existència data de principis del segle XIII; en el "Llibre del Repartiment", on apareix una "...Alqueria Castelitx XIII jовades, es del senyor rey, e donades an Garsia P. de Pina...".¹ Aquest primitiu hàbitat islàmic es pot situar, gràcies a les troballes ceràmiques realitzades, en els voltants de l'Església.

A partir de la conquesta, Castelitx esdevindrà núcli de població, edificant-s'hi aleshores la primitiva parròquia. (A 1244 se dona la primera referència documental de la seva existència com a parròquia).

Anys més tard, la població se traslladaria a un altra núcli: Algaida, també citada al "Llibre del Repartiment". Algaida durant el segle XIV comptaria ja amb una capella, "Sancti Johannis",² que poc a poc aniria agafant importància. Serà durant el s. XV quan tendrà lloc el canvi, però així i tot en la primera meitat d'aquest segle els documents parlen indistintament de les parròquies d'Algaida i de Castelitx. A 1451 només es cita ja l'Església parroquial d'Algaida.

No obstant, el traslladament de la població no implicà un abandó de l'Església, ja que en segles successius s'aniran fent reformes i modificacions (L. II).

LA NECRÒPOLIS.

Es evident que l'existència de la Parròquia comportaria la presència d'una necròpolis ("fossar"). En el cas de Castelitx, aquest estaria situat al SE de l'Església,³ la qual té una orientació NE-SW.

La primera referència documental data de l'any 1687, quan el Bisbe manà als Jurats d'Algaida adobar el fossar de Castelitx.⁴

A finals del s. XIX, segons B. Guasp; "...dejando de recibir, en el seno de su tierra sagrada, despojos mortales, fue convertido en jardín semi-silvestre...".⁵ També segons el mateix autor, l'antic ocuparia el doble espai que l'actual jardí.⁶

En els anys 60, amb motiu d'unes obres que es feren darrera l'absis, varen sortir restes d'enterraments.⁷

Actualment no s'observen restes "in situ", si bé s'han trobat una sèrie de possibles esteles que formarien part d'aquesta primitiva necròpolis.

1 "Còdex Català del llibre del Repartiment de Mallorca". Edició a cura de Ricard Soto Company. Conselleria d'Educació i Cultura del Govern Balear. Palma, 1984, (f. 22 r.-22 v.).

2 A 1343 les Universitats o parròquies varen haver de jurar fidelitat a Pere IV el Ceremoniós; i els de Castelitx ho varen haver de fer davant la capella de Sant Joan d'Algaida. (GUASP, B. Prev.: "Castelitx". Lluçmajor, 1975, pp. 35-36).

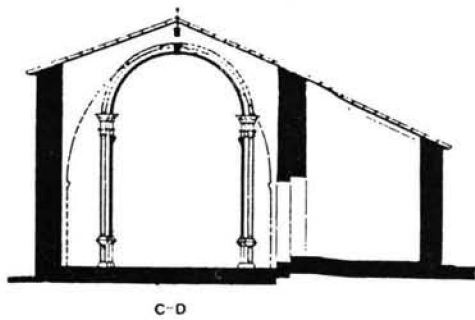
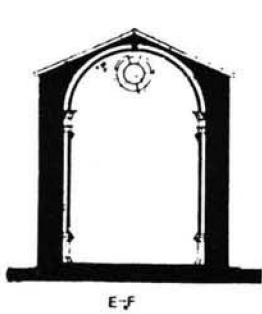
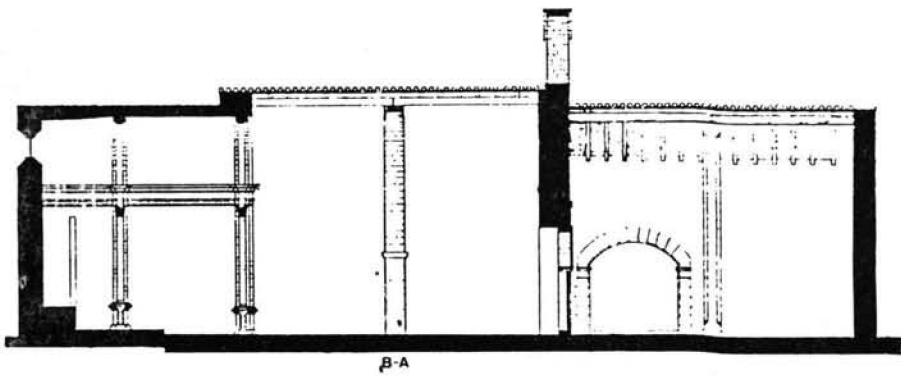
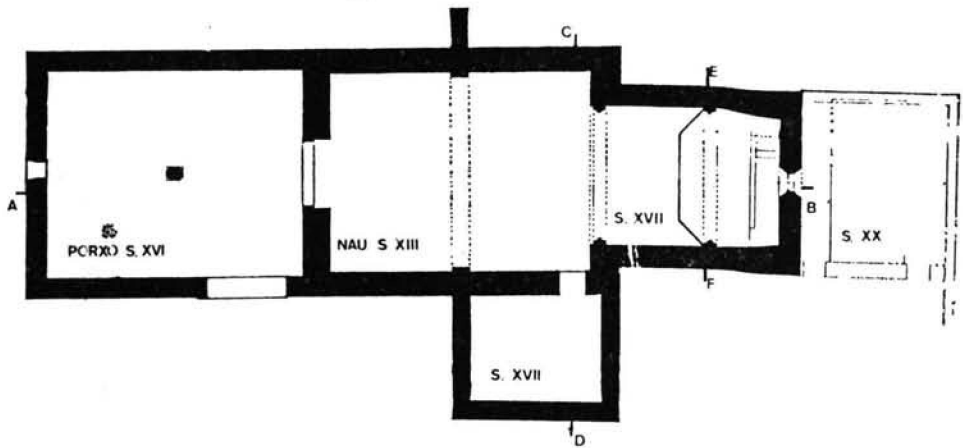
3 Op. cit. nota 2, p. 32.

4 Arxiu Municipal d'Algaida. Registre n.º 26 (1672-1705), fol. 207 v.

5 Op. cit. nota 2, p. 32.

6 Idem.

7 Notícia oral donada per Felip "monet", actual amo de Castelitx.

PARALLELS I CRONOLOGIA.

La diferència bàsica que trobam, respecte a les esteles funeràries peninsulars, es l'aspecte formal. Mentres que la forma típica es la discoidal, els exemplars de Castellitx presenten tots una forma rectangular. Aquesta forma insular es inusual en els contextes peninsulars.

L'Església de la Sang de Llíria (València), es va fundar en els segles XIII-XIV, després de la conquesta de Jaume I.⁸ Essent coetànea de Castellitx, les esteles mostren aquesta dualidad formal, per lo que podem intuir que es tracta d'una modalitat insular, o bé d'un cas posterior. La cronologia relativa més alta que podem donar es del s. XVI, ja que en el XVII son reutilitzades per a la construcció de la Sacristia. No obstant, tampoc trobam paral·lels en aquests segles, per lo que pensam que l'aspecte formal es una variant local.

El tipus de creu representada, es molt semblant a les existents en l'Església de San Juan de los Caballeros (Segovia). L'Estela n.º 1 de la tomba n.º 15, presenta el mateix tipus de creu que les de Castellitx,⁹ i està datada, la necròpolis, entre els segles XI i XIII.¹⁰

Evidentment aquests paral·lels son insuficients per a establir una cronologia definitiva per al cas de Castellitx. Però la inexistència de bibliografia sobre el tema a Mallorca, no permet establir unes conclusions més exactes. Provisionalment, les donam una cronologia del s. XIII, i tal vegada s. XIV.

INVENTARI.

N.º 1.

Material: Marès.

Decoració envers: Creu de tres braços axamplats, amb l'inferior recte i amb repeu.

Decoració revers:?

Estat de Conservació: Bo.

Alçada total: 53 cm.

Amplada: 37,5 cm.

Observacions: Es troba formant part de la paret W de la Sacristia.

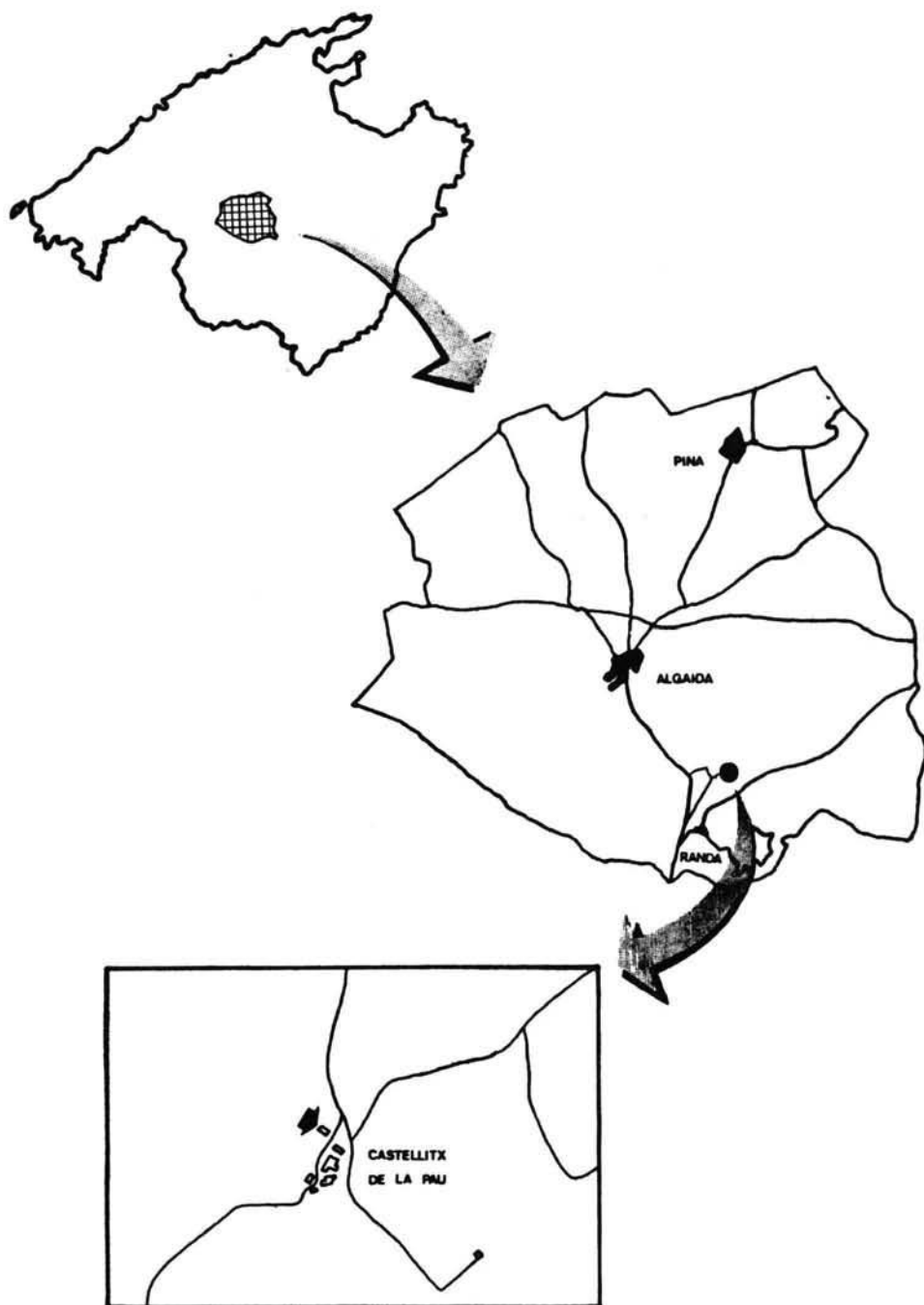
Aquesta, data del s. XVII. El Pr. B. Guasp ja la cita a la seva obra sobre Castellitx.¹¹

⁸ BONET ROSADO, H.; MARIMÓN MARTÍN, J.: "Excavaciones en la Iglesia de la Sangre de Llíria (Valencia). Campaña 1984". *Actas del I Congreso de Arqueología Medieval Española*, vol. 11. Huesca, 1985, (p. 57).

⁹ ZAMORA CANELLADA, A.: "Datos en torno a la necrópolis medieval de San Juan de los Caballeros". *Noticiario Arqueológico Hispánico*. N.º 6. Madrid, 1979, (p. 590).

¹⁰ Idem., p. 600.

¹¹ Op. cit. nota 2, p. 32.

N.º 2.

Material: Marès.

Decoració anvers: Creu de braços axamplats, inscrita a un cercle incís.

Decoració revers:?

Estat de Conservació: Regular.

Alçada total: 66,5 cm.

Diàmetre cercle: 15,5 cm.

Observacions: Es troba formant part d'una pastera del jardí de l'Església.
Aquest jardí data de finals del XIX.

N.º 3.

Material: Marès.

Decoració anvers: Creu de braços axamplats, inscrita a un cercle.

Decoració revers:?

Estat de conservació: Dolent.

Alçada total: 54,5 cm.

Diàmetre cercle: 20 cm.

Observacions: Es troba formant part d'una construcció veinada a l'Església.
Aquesta construcció, data de 1796.

N.º 4.

Material: Marès.

Decoració anvers: Creu incisa, inscrita a un cercle.

Decoració revers:?

Estat de Conservació: Regular.

Alçada total: 61 cm.

Diàmetre cercle: 10,5 cm.

Observacions: Pareix que es tracta d'una preparació per a realitzar el relleu d'una creu. Es troba a la paret de Llevant de la Sacristia, obra datada del s. XVII.

¹² Planimetria realitzada per Rafel Coll Pujol, i publicada a: COLL PUJOL, R.; MULET CERDÀ, J.; MULET CERDÀ, P.: "Notes històriques sobre Castellitx". *Suplement extraordinari de la Delegació de l'Obra Cultural Balear d'Algaida*.